

Eggert Petersen, Jørgen Goul Andersen, Jørgen Dalberg-Larsen, Knud-Erik Sabroe og Bo Sommerlund, *De trivsomme og arbejdsomme danskere. Krisen og den politisk-psykologiske udvikling 1982-90*, Århus: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet i kommission hos Aarhus Universitetsforlag, 1991, 224 s. + bilag, kr. 98,00.

Det har i mange år været noget af en gåde, hvorfor danskere befandt sig så godt, trivedes så godt trods alle tidens besværligheder. I midten af 1980'erne udgav Egmont Fonden det store fremtidsstudie i fem bind, hvor man kom ind på samme spørgsmål. Det første bind, *De grimme ællinger* havde sociologen Jacques Blum som hovedforfatter. Her blev fremdraget de alvorlige sociale problemer, som er blevet så følelige i de sidste 20-25 år. Alkoholismen, narko, medicinmisbrug, kriminalitet, selvmord og sindslidelser. Her fik vi de triste statistiske kendsgerninger om, hvor mange blandt os, der efterhånden befandt sig i en vanskelig, ofte ulykkelig situation. I 1982 var 30.000 alkoholmisbrugere i kontakt med det almindelige behandlingssystem. Antallet af selvmord var steget fra knapt 800 i 1961 til knapt 1500 i 1982. Døgnindlæggelser på psykiatriske institutioner var steget fra 26.000 i 1960 til over 40.000 i 1982. I samme periode var anmeldte straffelovsovertrædelser mere end tredoblet.

Det andet bind hed *Næste generation*. Her refereres blandt andet unges følelse af, at de har betalt prisen for de voksnes mange materielle goder. Det, de har fået, er institutionstid og TV-tid samt en masse ting. De unge er omgivet af flere gange så mange materielle goder, som deres forældre havde på samme alderstrin.

Vi er blevet rige på ting. Men vi er ikke alle blevet lige rige. I studierne tredje bind: *Konflikt eller tilpasning* så blandt andet Goul Andersen på udviklingen i sociale modsætningsforhold og i indkomstfordelingen. Her viste det sig overraskende nok, at der næsten ingen ændring var sket i fordelingen af familieindkomsterne efter skat. I 1959 disponerede den bedst stillede femtedel over 44 pct. af indkomsterne. I 1982 var det stadig 43 pct. Den dårligst stillede femtedel disponerede i 1959 over 4 pct. af indkomsterne. Det var i 1982 kun steget til 5 pct. Heller ikke i mellemlagene var der reelt sket nogen væsentlig udligning.

De senere år havde uddybet skellet mellem de mange, der er med i udviklingen, og dem, der står helt udenfor, eller som i hvert fald oplever, at udviklingen går dem imod.

I studierne fjerde bind: *Krise eller fremskridt* behandlede Erik Ib Schmidt udviklingen med hensyn til befolkningens størrelse og sammensætning, teknologi, økonomi og beskæftigelse. Her fandt vi en særdeles pessimistisk prognose med hensyn til den fremtidige beskæftigelse i Danmark. Det fandtes mest sandsynligt, at vi ville få en begrænset økonomisk vækst i de kommende år, men selv om vi skulle få en høj vækst, ville vi få store vanskeligheder med at nedbringe arbejdsløsheden. Disse dystre profetier er jo senere blevet så rigeligt bekræftet.

I studierne sidste bind: *Den uvisse fremtid* var hovedforfatteren Henning Friis. Han beskæftigede sig blandt andet med, hvordan det – på baggrund af alt det jammerlige, der kan siges om nutiden – kan gå til, at danskerne gennemgående er så usædvanligt tilfredse med deres tilværelse. For at de er det synes at være

Eggert Petersen, Jørgen Goul Andersen, Jørgen Dalberg-Larsen, Knud-Erik Sabroe og Bo Sommerlund, *De trivsomme og arbejdsomme danskere. Krisen og den politisk-psykologiske udvikling 1982-90*, Århus: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet i kommission hos Aarhus Universitetsforlag, 1991, 224 s. + bilag, kr. 98,00.

Det har i mange år været noget af en gåde, hvorfor danskere befandt sig så godt, trivedes så godt trods alle tidens besværligheder. I midten af 1980'erne udgav Egmont Fonden det store fremtidsstudie i fem bind, hvor man kom ind på samme spørgsmål. Det første bind, *De grimme ællinger* havde sociologen Jacques Blum som hovedforfatter. Her blev fremdraget de alvorlige sociale problemer, som er blevet så følelige i de sidste 20-25 år. Alkoholismen, narko, medicinmisbrug, kriminalitet, selvmord og sindslidelser. Her fik vi de triste statistiske kendsgerninger om, hvor mange blandt os, der efterhånden befandt sig i en vanskelig, ofte ulykkelig situation. I 1982 var 30.000 alkoholmisbrugere i kontakt med det almindelige behandlingssystem. Antallet af selvmord var steget fra knapt 800 i 1961 til knapt 1500 i 1982. Døgnindlæggelser på psykiatriske institutioner var steget fra 26.000 i 1960 til over 40.000 i 1982. I samme periode var anmeldte straffelovsovertrædelser mere end tredoblet.

Det andet bind hed *Næste generation*. Her refereres blandt andet unges følelse af, at de har betalt prisen for de voksnes mange materielle goder. Det, de har fået, er institutionstid og TV-tid samt en masse ting. De unge er omgivet af flere gange så mange materielle goder, som deres forældre havde på samme alderstrin.

Vi er blevet rige på ting. Men vi er ikke alle blevet lige rige. I studierne tredje bind: *Konflikt eller tilpasning* så blandt andet Goul Andersen på udviklingen i sociale modsætningsforhold og i indkomstfordelingen. Her viste det sig overraskende nok, at der næsten ingen ændring var sket i fordelingen af familieindkomsterne efter skat. I 1959 disponerede den bedst stillede femtedel over 44 pct. af indkomsterne. I 1982 var det stadig 43 pct. Den dårligst stillede femtedel disponerede i 1959 over 4 pct. af indkomsterne. Det var i 1982 kun steget til 5 pct. Heller ikke i mellemlagene var der reelt sket nogen væsentlig udligning.

De senere år havde uddybet skellet mellem de mange, der er med i udviklingen, og dem, der står helt udenfor, eller som i hvert fald oplever, at udviklingen går dem imod.

I studierne fjerde bind: *Krise eller fremskridt* behandlede Erik Ib Schmidt udviklingen med hensyn til befolkningens størrelse og sammensætning, teknologi, økonomi og beskæftigelse. Her fandt vi en særdeles pessimistisk prognose med hensyn til den fremtidige beskæftigelse i Danmark. Det fandtes mest sandsynligt, at vi ville få en begrænset økonomisk vækst i de kommende år, men selv om vi skulle få en høj vækst, ville vi få store vanskeligheder med at nedbringe arbejdsløsheden. Disse dystre profetier er jo senere blevet så rigeligt bekræftet.

I studierne sidste bind: *Den uvisse fremtid* var hovedforfatteren Henning Friis. Han beskæftigede sig blandt andet med, hvordan det – på baggrund af alt det jammerlige, der kan siges om nutiden – kan gå til, at danskerne gennemgående er så usædvanligt tilfredse med deres tilværelse. For at de er det synes at være

et faktum. EF-kommissionen har siden 1973 foretaget regelmæssige undersøgelser af indstillingen i de forskellige befolkninger, og resultatet har hele tiden været, at danskerne er langt de mest tilfredse. Og tilfredsheden, kunne Friis konstatere, havde tilmed været stigende. Det gjaldt ikke kun de materielle kår og arbejdsforholdene, men også relationerne til andre mennesker og mellem generationerne.

Den bedste forklaring, der kunne gives på denne overraskende tilfredshed, syntes at være, at det store flertal endnu ikke havde mærket meget til udviklingens negative sider.

Det var konklusionen fra midten af 1980'erne. Hvordan er det så gået siden, efterhånden som det er blevet vanskeligere og vanskeligere for flertallet at smide problemerne fra sig? Flere og flere kender til arbejdsløshed, eller i hvert fald frygten for arbejdsløshed, manglende uddannelsespladser til familiens unge osv.

Det kan vi få meget at vide om i bogen *De trivsomme og arbejdsomme danskere*. Svaret er, at vi fortsat trives, endog i stigende grad op gennem 1980'erne.

Bogen er et resultat af et tværfagligt samarbejde på Aarhus Universitet, mellem forskere fra Psykologisk Institut, Institut for Statskundskab, Institut for Retslære og Økonomisk Institut. Det er et fortrinligt initiativ, der her er udfoldet for at få et overraskende og væsentligt samfundsfænomen nærmere belyst.

Bogen bygger på spørgeskemaundersøgelser foretaget i 1982, 1986, 1988 og 1990, sammenholdt med objektive data om udviklingen i økonomien mv. Eggert Petersen konstaterer, at negative mentalhygiejniske faktorer som selvmord, alkoholforbrug, indlæggelse på psykiatriske hospitaler mv. er øget gennem perioden 1960-1973, stagneret i 1974-1986, og derefter ligefrem er faldet.

Han sammenholder det med folks forventninger til tilværelsen, som han måler gennem det, han for eksempel kalder krisebevidsthed, oplevede ændringer i livsvilkår mv.

Han når ud fra mange analyser – herunder opdeling i perioden i 1980'erne, hvor der er økonomisk fremgang, sammenholdt med tilbageslagsperioder – frem til en bekræftelse af en hypotese om, at befolkningen i kriseårene har nedtonet sine forventninger, og at det er på baggrund af, at man har indstillet sig på, at der er alvorlige vanskeligheder i omverdenen, at man er rimelig godt tilfreds med sin egen situation. Danskerne i almindelighed er ekstremt tilpasningsduelige i nedgangstider.

Det er det overordnede billede. Der er imidlertid mange enkeltundersøgelser, der kalder på nærmere overvejelser. For eksempel er det således, at der i hvert fald er et enkelt område af den offentlige servicevirksomhed, hvor der i løbet af 1980'erne er en klar faldende tilfredshed. Det er hospitalsforholdene.

En af de ting, Eggert Petersen finder en meget høj grad af enighed omkring, er det, han kalder selvansvarlighed (for eksempel udsagnet »den enkelte samfundsborger bør i de kommende år i højere grad end hidtil være sig sit ansvar bevidst«). Det er i øvrigt en indstilling, der efter den sædvanlige inddeling i socialklasser er mest udbredt blandt de ufaglærte i socialgruppe 5. Det ville måske bidrage til forståelsen, hvis der i analysen var anvendt de dimensioner, der fremgår af folkelivsforskernes livsformsanalyser. Mange i socialgruppe 5 kommer oprindeligt fra de selvstændiges livsform og har bevaret denne kulturs værdier.

Goul Andersen har undersøgt vælgerne vurderinger af kriseårsager. Det overordnede resultat, at befolkningen opfatter en for stor offentlig sektor og for højt skattetryk som det væsentligste, falder jo meget godt sammen med den borgerlige regerings synspunkter. Det harmonerer derfor også meget godt, at de fleste anser Socialdemokratiets økonomiske politik før 1982 som en vigtig årsag til de senere års krise.

Samme forfatter har også beskrevet danskernes enestående arbejdsvillighed. Her er kortlagt det uhyre udbredte overarbejde og antallet af ekstrajobs, og det udbredte ønske om at få endnu mere overarbejde, hvis det bare fandtes. Skatten er således ikke en hindring for arbejdsvilligheden. Specielt ikke i de lavere indkomstgrupper og blandt yngre.

Jørgen Dalberg-Larsen har foretaget en analyse af befolkningens holdning til samfundets styreform. Der er stærk opslutning omkring det eksisterende reguleringssystem. Der er for eksempel overvældende tilslutning til fri abort og modstand mod legalisering af hash. Der er stort flertal for lokalt selvstyre vedrørende skole- og fritidsundervisning, medens omvendt de fleste ønsker, at staten skal stå i spidsen for miljøbeskyttelsen. Men der er yderligere meget stof til eftertanke i Dalberg-Larsens nærmere analyser af forskellige befolkningsgruppers holdning til styreformen.

Der er i det hele taget meget stof til eftertanke i denne bog. Fremstillingen er vel ikke alle steder lige let tilgængelig. Men jeg har dog kun fundet et enkelt sted, hvor der er en meningsforstyrrende fejl. Det er side 189 øverst, hvor der står, at godt $\frac{2}{3}$ af befolkningen er helt enige i, at hash legaliseres. Her mangler et »ikke«. Men det er jo en beskeden indvending.

Hans Henrik Brydensholt
Østre Landsret

Matti Wiberg, *The Public Purse and Political Parties*, The Finnish Political Science Association, 1991, 196 s., 60 FIM.

Den pekuniære dimension af de politiske partiers arbejde har ofte påkaldt sig en nyfiken interesse – ikke mindst op til folketingsvalg, hvor der i dagspressen er mange gisninger om, hvem der har finansieret de store partiers flere millioner kroner dyre annoncekampagner.

»Hvem giver hvor meget til hvilke, hvornår, hvad er formålet, og hvilke konsekvenser får det?«

Det er også hovedspørgsmålet i en ny bog (på engelsk) om offentlig partistøtte i de nordiske lande. Bogen har titlen *The Public Purse and Political Parties* samt undertitlen *Public Financing of Political Parties in Nordic Countries* – og lever til fulde op til denne titel, fordi den – stort set – kun besvarer alle spørgsmål vedrørende netop den del af partiøkonomien. Derimod får vi heller ikke her svar på de måske i virkeligheden mere interessante spørgsmål om, hvem der, udover det of-